

ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

© 2014 ОДІНЦОВА Т. М.

УДК 330.567.25:330.322.(477)

Одінцова Т. М. Заощадження населення як джерело інвестиційних ресурсів української економіки

Метою статті є дослідження інвестиційного розвитку економіки за допомогою мобілізації заощаджень населення як статистико-динамічного процесу. У статті проведено дослідження механізму формування заощаджень найманих працівників залежно від рівня середньомісячної зарплати. Виявлена негативна тенденція переважання річних витрат над доходами на одну особу. Закономірність формування заощаджень найманих працівників залежно від рівнів їх середньомісячних доходів виявлялась шляхом проведення регресійного аналізу, врахування коефіцієнтів регресії по групах працівників за доходами та побудови формули формування заощаджень. Визначено також схильність до заощадження найманих працівників. Запропоновано активізувати державну підтримку залучення в обіг заощаджень населення.

Ключові слова: доходи, витрати, платоспроможність, заощадження, інвестиції, зарплата, регресія, схильність до заощадження

Табл.: 3. **Формул.:** 4. **Бібл.:** 9.

Одінцова Тетяна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Інститут магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: Odinzova88@rambler.ru

УДК 330.567.25:330.322.(477)

Одінцова Т. М. Сбережения населения как источник инвестиционных ресурсов украинской экономики

Целью статьи является исследование инвестиционного развития экономики посредством мобилизации сбережений населения как статистико-динамического процесса. В статье проведено исследование механизма формирования сбережений нанятых работников в зависимости от уровня среднемесячной заработной платы. Выявлена негативная тенденция преобладания годовых расходов над доходами на одно лицо. Закономерность формирования сбережений нанятых работников в зависимости от их среднемесячных доходов выявлялась путем проведения регрессионного анализа, вычисления коэффициентов регрессии по группам работников по доходам и построения формулы формирования сбережений. Рекомендовано активизировать государственную поддержку привлечения в обращение сбережений населения.

Ключевые слова: доходи, расходы, платежеспособность, сбережения, инвестиции, зарплата, регрессия, склонность к сбережению.

Табл.: 3. **Формул.:** 4. **Библ.:** 9.

Одінцова Тетяна Михайлівна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, Институт магистерского и последипломного образования Университета банковского дела Национального банка Украины (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: Odinzova88@rambler.ru

UDC 330.567.25:330.322.(477)

Odintsova T. M. Household Savings as a Source of Investment Resources of the Ukrainian Economy

The aim of the article is to study the development of the economy through investment mobilization of household savings as statistical and dynamic process. In this paper a study was conducted of the mechanism of formation of employed workers savings according to the level of the average wage. Negative tendencies of predominance of annual income over expenditure per person were found. Pattern of employed workers savings according to their average monthly income was revealed by a regression analysis, calculation of the regression coefficients for groups of employees by income and a formula of saving was invented. It was recommended to intensify the state support to involve the population's savings into the turnover.

Key words: revenues, expenses, pay, savings, investment, wages, regression, the propensity to save.

Tabl.: 3. **Formulae:** 4. **Bibl.:** 9.

Odintsova Tetiana M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Master's and Postgraduate Institute of Education, University of Banking of the National Bank of Ukraine. (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: Odinzova88@rambler.ru

Економічне зростання країни тісно пов'язано з темпами оновлення і нагромадження основного капіталу, зростанням продуктивності праці та застосуванням інноваційних підходів розвитку. Українська економіка, як будь-яка економіка ринкового типу має періоди економічного піднесення та спаду. Але за останні роки динамічний темп економічного зростання економіки України не перевищував 3-х відсотків. Це явно недостатньо для реформування економіки. За таких умов особливу актуальність набуває необхідність пошуку нових джерел інвестиційних ресурсів і більш ефективного використання внутрішніх резервів країни. Серед внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів економіки країни можуть бути державні ресурси, а також ресурси підприємств та населення у формі заощаджень. Саме залучення заощаджень населення з інвестиційною метою шляхом їх трансформація в реальні і портфельні інвестиції виходять на перший план. Ефективно функціонуючий механізм трансформації заощаджень населення в інвестиції реального сектора економіки здат-

ний стати імпульсом стабільного розвитку національної економіки.

Обсяг нагромаджених заощаджень – важливий індикатор добробуту населення, який відображає рівень його доходів і майнового потенціалу. Якщо в країні розвивається система інституціональних інвесторів, банківська система, ринок цінних паперів, які користуються довірою населення, заощадження, трансформуючись у інвестиції, здатні приносити додаткові доходи і підвищувати економічний добробут їх власників. Використання заощаджень як джерел інвестицій має ряд переваг: фінансова сфера отримує додаткове джерело інвестицій, а населення – можливість підвищувати свій добробут за рахунок ефективного використання своїх тимчасово вільних коштів.

Заощадження та їх роль у забезпеченні економіки інвестиційними ресурсами знайшли широке відображення в роботах таких зарубіжних і вітчизняних економістів, як А. Маршалл, Дж. Кейнс, І. Шумпетер, В. Леонтьєв, М. Кондратьєв, Р. Харрод, Є. Домар, П. Самюельсон, Р. Солоу,

М. Фрідмен, І. Фішер, А. Модильяні, Ю. Кашина, О. Рошина, А. Сурінова, О. Вагаманюк, Т. Кізима, А. Рамський, Т. Єфременко, Н. Дорофеева, М. Савлук. Вагомий внесок у дослідження проблем трансформації заощаджень населення в інвестиції внесли й вітчизняні учені: О. Барановський, В. Бурлай, В. Вітлінський, В. Гейц, Ю. Заруба, Ю. Пасічник, А. Кузнецова, М. Малік, Т. Смовженко та інші. Разом з тим, багато аспектів інвестиційного розвитку економіки за допомогою мобілізації заощаджень населення, як статистико-динамічного процесу, залишаються не повністю з'ясованими, вважаються дискусійними і вимагають подальших теоретико-методологічних і науково-практичних розробок.

Отже, метою статті є дослідження проблем трансформації заощаджень населення в інвестиції та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності залучення заощаджень в умовах нестабільності грошово-кредитного ринку України.

Заощадження є частиною наявного доходу населення, а інвестиції – результат дії приватних підприємців. Заощадження – це залишок доходу після того, як здійснені витрати на споживання. Заощадження домашніх господарств виступають як позичковий капітал, який стимулює комерційні банки і підприємства надавати позики від свого імені інвесторам. Перетворення заощаджень в інвестиції залежить від збалансованості сукупного попиту та сукупної пропозиції.

Рівновага між попитом і пропозицією вимагає дотримання рівності обсягів заощадження (S) і інвестицій (I), тобто $S = I$. Однак така рівність за Дж. Кейнсом [1, с. 90] мало ймовірна через те, що $I = I(r)$, тобто інвестиції – це функція відсоткової ставки, а, на думку А. Маршалла, $S = S(Y)$, тобто заощадження – функція доходу. Тому відхилення від рівності $S = I$ протидіє економічному розвитку на збалансованій основі [2, 3].

Для здійснення процесу перетворення заощаджень в інвестиції в Україні в умовах низького платоспроможного попиту населення необхідне здійснення декількох умов: по-перше, слід впливати на сукупний попит за рахунок своєчасних виплат заробітної плати; по-друге, необхідно законодавчими і ринковими умовами нівелювати надмірну диференціацію доходів населення за верствами; по-третє, необхідно стимулювати населення до нарощування вкладів шляхом надання вигідних умов і гарантій розміщення грошових вкладів.

Міжнародний досвід пересвідчує, що існує досить чітка залежність між часткою заощаджень у наявних доходах населення і темпах зростання економіки. Найбільш вагомим темпів зростання в 60 – 80-х роках минулого століття до-

сягли країни з високими частками заощаджень в особистих доходах: в Японії – до 20%, ФРН, Франція, Італія – 11 – 12% [4, с. 105]. Особливої уваги в закордонній економічній літературі надається питанням формування та перерозподілу фінансових ресурсів домогосподарств [5, 6, 7].

Валові заощадження в економіці являють собою частину наявного доходу, яка не була витрачена на кінцеве споживання товарів і послуг і могла би стати основним фінансовим джерелом інвестицій при відповідних умовах. Співвідношення нагромадження основного капіталу до валових заощаджень показують, яка частина збережених національною економікою ресурсів використовується з метою нагромадження і відтворення основного капіталу у виробництві (табл. 1).

Для узагальнюючої характеристики темпів зростання обраних показників за п'ять років (2008 – 2012 рр.) був обчислений середній темп зростання. Дані розрахунків показали, що середній щорічний темп зростання валових заощаджень становить 19%, а середній щорічний темп зростання інвестицій в основний капітал – лише 2%. Порівняння наведених показників з аналогічними показниками розвинутих країн свідчить про те, що для української економіки ми маємо надто низький рівень капіталізації заощаджень. У багатьох країнах використовується значно більший обсяг заощаджень для інвестування, у результаті чого обсяг нагромаджень і заощаджень перевищує 100%. Наприклад, у США він досягав 110% [8].

Однією з причин недовіки інвестиційного механізму є дефіцит грошової маси. Однак у даний час актуальним є з'ясування основних причин не тільки дефіциту грошей, а і дефіциту фінансового капіталу, тобто дефіциту пасивів комерційних банків і небанківських фінансових інститутів відносно попиту на грошові кошти.

Серед причин, що сприяють дефіциту позичкового і фінансового капіталу, можна виділити дві основні:

- ✦ відсутність достатніх вкладень населення (домашніх господарств) і підприємців через недовіру до банківської системи країни;
- ✦ надзвичайно низький рівень доходів населення, значна диференціація доходів населення та висока частка населення з доходами нижче прожиткового мінімуму (табл. 2).

За п'ять років (2008 – 2012 рр.) середній щорічний темп зростання наявного доходу на одну особу склав 31%, а витрати на одну особу – 30%. При цьому мали від'ємні середній індекс споживчих цін (10%) та індекс цін продуктів харчування (15%). Середній щорічний темп зростання частки населення з доходами нижче прожиткового мінімуму

Таблиця 1

Співвідношення заощаджень, ВВП і нагромадження основного капіталу в економіці України (млн грн)

Показник	Рік					Динамічний приріст
	2008	2009	2010	2011	2012	
Валові заощадження	52011	80377	161867	123123	104560	0,19
Інвестиції в основний капітал	272074	192878	189061	259932	293692	0,02
Валові заощадження в % до інвестицій	19,1	41,7	85,6	47,5	35,6	0,17
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	2196052	2072549	2516699	3077561	3692400	0,14
Валові заощадження в % до ВВП	2,5	3,9	6,4	4,0	2,8	0,03

Джерело: розраховано автором з використанням даних Статистичних щорічників України.

Динаміка доходів і витрат населення

Показник	Рік					Темп зростання, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Наявний доход у розрахунку на одну особу, грн	13972	14373	18486	21638	23931	+31
Витрати у розрахунку на одну особу, грн	17010	17673	20477	25021	28571	+30
% витрат до доходів	121	123	111	116	119	-1
Квінтільний коефіцієнт	4,2	4,1	4,0	3,8	3,6	-7
Частка населення з доходами нижче прожиткового мінімуму, %	82,1	81,3	90,3	86,5	83,8	+1
Індекс споживчих цін	122,3	112,3	109,4	104,6	99,8	-10
Індекс цін продуктів харчування	135,7	111,9	110,9	106,4	97,9	-15

Джерело: розраховано автором з використанням Статистичних щорічників України.

му незначний і складає лише 1%, але сама частка населення з доходами нижче прожиткового мінімуму досить висока і перевищує 80%. Негативними є також значення квінтільного коефіцієнта, середній щорічний темп зменшення якого за п'ять років складає 7%. Перевищення витрат над доходами в окремих роках від 11% до 23% можна пояснити різними причинами. Одна з причин полягає в тому, що частина населення живе в «борг». Тобто певна кількість молодого покоління живе за рахунок доходів старшого працюючого покоління. В іншому випадку молоде покоління нації працює і заробляє за межами держави, а витрачає разом із старшими родичами всередині країни. В обох випадках витрати на життя переважають доходи.

Стан заощаджень населення України можна дослідити виходячи із концепції Дж. Кейнса [1, с. 90], який сформулював основний психологічний закон поведінки населення як споживачів на ринку – по мірі зростання доходів зростає споживання, але не в такій мірі, як зростають доходи. Звідси тенденція зростання заощаджень. При зменшенні доходів та намаганні збереження попереднього рівня життя людина скорочує заощадження у структурі своїх доходів. Можливості заощаджень населення якраз і визначають інвестиційні ресурси економіки.

Тенденції та закономірності формування заощаджень нині стає можливим виявляти за допомогою побудови моделі регресійного аналізу динаміки заощаджень населення як матриці розрахунків впливу рівнів доходів населення на обсяги заощаджень. Обсяги доходів за роками розраховано за допомогою формули:

$$S_i = 12w_i p_i, \quad (1)$$

де S_i – доходи найманих працівників за рівнем середньо-душових грошових доходів, грн;

w_i – середньодушові грошові доходи за місяць певної групи населення;

p_i – частка найманих працівників з даним доходом у загальній чисельності найманих працівників.

Результати розрахунків обсягів доходів найманих працівників за рівнем середньомісячних доходів і заощаджень в динаміці наведено в табл. 3.

Дані табл. 3 були використані для побудови матриці регресійного аналізу за допомогою пакету Mathcad [9] і дослідження впливу обсягів доходів найманих працівників на формування обсягів заощаджень. Для розробки регресивної моделі формування заощаджень застосована формула:

$$S = a_1 w_1 + a_2 w_2 + a_3 w_3 + a_4 w_4 + a_5 w_5 + a_6 w_6 + a_7 w_7 + a_0, \quad (2)$$

де S – заощадження найманих працівників, млн грн;

$a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7$ – коефіцієнти регресії, що показують вплив (додатній або від'ємний) доходів окремих груп найманих працівників на обсяги заощаджень;

$w_1, w_2, w_3, w_4, w_5, w_6, w_7$ – доходи окремих груп найманих працівників;

a_0 – вільний член рівняння, який відображає обсяги заощаджень без впливу факторних ознак.

Результати розрахунків регресійних коефіцієнтів за допомогою пакету Mathcad дали формулу формування заощаджень в економіці України:

$$S = 0,083w_1 + 1,337w_2 + 1,363w_3 - 0,154w_4 - 0,154w_5 - 1,309w_6 - 1,899w_7 - 1304. \quad (3)$$

Перевірку достовірності розрахунків було здійснено множенням коефіцієнтів регресії на обсяги доходів найманих працівників по групах за рівнями доходів (2012 р.):

$$S = 308,8 + 4732 + 4555 - 493 - 3705 - 4007 - 1310 = 102,8. \quad (4)$$

Обсяги заощаджень за розрахунками склали 102,8 млрд грн і відрізняється від фактичного показника 2012 р. (104,6 млрд грн) менше, ніж на 5%, що відповідає достовірності розрахунків за програмою Mathcad.

Аналіз формули формування заощаджень найманих працівників (3) показує, що найвищий коефіцієнт регресії i , відповідно, найвищий вплив на формування заощаджень у країні мають перші три групи працівників із середньомісячними доходами від 3000 до 3720 і більше грн, що перевищує встановлений Законом рівень мінімальної зарплати (1218 грн) у 2,5 – 3 рази. Розрахунки показують, що у групах працівників з додатними коефіцієнтами регресії нагромадження заощаджень знаходиться 6,3 млн осіб. Решта 5,9 млн осіб із 12,2 млн осіб, що вважаються статистично найнятими працівниками, за рівнем своїх доходів неспроможні здійснювати заощадження і, вірогідно, всі наявні доходи витрачають лише на забезпечення власних споживчих витрат.

Як видно з табл. 3, обсяги приросту заощаджень зростають по мірі зниження середньомісячних доходів працівників. Це відбувається за рахунок зростання чисельності працівників у групах з меншими доходами. Дану тенденцію можна виявити шляхом вирахування схильності працівників до заощаджень за формулою граничної схильності до заощадження [1, с. 165]:

$$MPS = \Delta S / \Delta Y, \quad (4)$$

де MPS – гранична схильність до заощадження;

Динаміка середньомісячних доходів та заощаджень найманих працівників України

Групи працівників із середньомісячними доходами	Рік							Приріст, грн
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Понад 3720	1740	2100	2460	2820	3180	3540	3720	1740
3360,1– 3720	1110	1209	1470	1650	1830	1920	3540	2430
3000,1– 3360	840	930	1110	1290	1470	1650	3330	2490
2640,1–3000	750	840	930	1110	1290	1470	3180	2430
2280,1–2640	570	750	840	930	1110	1290	2820	2250
1920,1–2280	300	380	570	750	840	930	2100	1800
Усього доходів, млрд грн	44,5	49,6	71,9	85,8	135,9	151,4	158,7	114,2
Заощадження, млрд грн	37,0	28,7	52,0	80,4	162,2	123,1	104,6	67,6

Джерело: розраховано автором з використанням Статистичних щорічників України.

ΔS – приріст заощадження за певний період;

ΔY – приріст доходу за відповідний період.

На основі даних табл. 3 було розраховано також граничну схильність до заощадження найманих працівників за період 2006 – 2012 рр.:

$$MPS = (104,6 - 37,0) / (158,7 - 44,5) = 0,60.$$

Це означає, що з кожної одиниці приросту грошових доходів працівники в середньому можуть заощаджувати 0,60 грн, що недостатньо для формування інвестиційних ресурсів трансакційної економіки.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження свідчать, що обсяг заощаджень населення в Україні – досить прогнозований чинник, який тісно пов'язаний із рівнем і диференціацією доходів населення. Результати регресійного аналізу формування заробітної плати найманих працівників і їх спроможність заощаджувати частину доходів дозволяють стверджувати, що підвищення в країні мінімальної заробітної плати дозволить поживити процес заощадження населення. При існуючих нині соціально-економічних умовах підвищення мінімальної заробітної плати до рівня 3000 грн, з якого працівники зможуть здійснювати заощадження власних доходів, дасть можливість залучати до процесу заощадження додатково біля 6 млн населення.

Отже, функціонуючий нині механізм українського ринку, зокрема механізм грошового ринку, не здатний повною мірою самостійно забезпечити нагромадження необхідних заощаджень населення. Активізація цього процесу вимагає державної підтримки стимулюючих умов залучення в обіг заощаджень населення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1978. – 494 с.
2. Самюельсон П. А. Макроекономіка / П. А. Самюельсон, В. Д. Нордгаус / Пер. з англ. – К.: Основи, 1995. – С. 156 – 178.
3. Дорнбуш Р. Макроекономіка / Р. Дорнбуш, Ф. Стенлі / Пер. з англ. В Мусянко та В. Овсієнко. – К.: Основи, 1996. – С. 257 – 294.
4. Горнев С. А. Зарубежный опыт аккумуляции и инвестирования финансовых накоплений населения / С. А. Горнев // Финансы и кредит. – 2002. – № 22 (112). – С. 104 – 108.

5. Loayza N. What Drives Private Saving Around the World / N. Loayza, K. Schmidt-Hebbel, L. Serven // World Bank Working Paper. – March 2000. – WP2309. – 32 p.

6. Ogaki M. Saving Behaviour in Low- and Middle-Income Developing Countries: A Comparison / M. Ogaki, J. Ostry, C. Reinhart // IMF Working Paper. – Januar 1995. – WP/95/3. – 31 p.

7. Schrotten M. Does Macroeconomic Policy Affect Private Savings in Europe? Evidence From a Dynamic Panel Data Model / M. Schrotten, S. Stephan // DIW Discussion Papers. – July 2004. DP431 – 24 p.

8. World Development Indicators (WDI) & Global Development Finance (GDF) // The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>. (21.05.2014). – Назва з екрану.

9. Воскобойников Ю. Е. Регрессионный анализ данных в пакете Mathcad : учебное пособие / Ю. Е. Воскобойников. – СПб.: Изд. «Лань», 2011. – 224 с.

REFERENCES

- Dornbush, R., and Stenli, F. *Макроекономіка* [Macroeconomics]. Kyiv: Osnovy, 1996.
- Gornev, S. A. "Zarubezhnyy opyt akumulirovaniia i investirovaniia finansovykh nakopleniy naseleniia" [Foreign experience accumulation and investment of financial savings of the population]. *Finansy i kredit*, no. 22 (112) (2002): 104-108.
- Keyns, Dzh. M. *Obshchaia teoriia zaniatosti, protsenta i deneg* [General Theory of Employment, Interest and Money]. Moscow: Progress, 1978.
- Loayza, N., Schmidt-Hebbel, K., and Serven, L. "What Drives Private Saving Around the World". *World Bank Working Paper*, no. 2309 (2000).
- Ogaki, M., Ostry, J., and Reinhart, C. "Saving Behaviour in Low- and Middle-Income Developing Countries: A Comparison". *IMF Working Paper*, no. WP/95/3 (1995).
- Samiuelson, P. A., and Nordhaus, V. D. *Макроекономіка* [Macroeconomics]. Kyiv: Osnovy, 1995.
- Schrotten, M., and Stephan, S. "Does Macroeconomic Policy Affect Private Savings in Europe? Evidence From a Dynamic Panel Data Model". *DIW Discussion Papers*, no. DP431 (2004).
- Voskoboinikov, Yu. E. *Regressiionnyy analiz dannykh v pakete Mathcad* [Regression analysis of data in the packet Mathcad]. St. Petersburg: Lan, 2011.
- "World Development Indicators (WDI) & Global Development Finance (GDF)" <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>